

УДК 331.2(477+061.1ЄС)

JEL Classification E 24, J 30, J 31

*Владислава Олегівна Шевчук, к.е.н., доцент
(доцент каф. «Теоретична та прикладна економіка», Державний університет
інфраструктури та технологій)
ORCID ID 0000-0001-7121-598X*

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ РІВНЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС ЯК СКЛАДОВА ДОСЛІДЖЕННЯ КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ ПРАЦІ

На сучасному етапі поглиблення процесів європейської інтеграції України актуальності набувають дослідження стану і перспектив розвитку кон'юнктури ринків праці України та країн Європейського Союзу, адже останніми роками за деякими показниками функціонування ринку праці спостерігається процес їх віддалення (структурної дивергенції), що має дезінтеграційний потенціал. Зокрема одним із структурних чинників їх віддалення є дисбаланс в оплаті праці.

Стаття присвячена дослідженню і аналізу динаміки рівня заробітної плати в Україні та країнах Європейського Союзу як однієї зі складових процесу дослідження кон'юнктури ринку праці. Для досягнення поставленої мети використано низку загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, взаємопов'язаних та послідовно застосованих у роботі: метод абстрагування, теоретичного узагальнення, аналіз і синтез, індукції, графічно-аналітичний метод (графіки динамічних змін показників).

На основі розгляду розмірів мінімальної заробітної плати в країнах Європейського Союзу визначено, що країни ЄС у 2022 році розділяються на три групи: з національною мінімальною заробітною платою понад 1 500 євро в місяць; з національною мінімальною заробітною платою вищою за 1 000 євро, але нижчою за 1 500 євро в місяць; з національною мінімальною заробітною платою нижче 1 000 євро в місяць.

Встановлено, що на ринку праці ЄС наявні гендерні та міжкрайнові дисбаланси в оплаті праці, а на ринку праці України – гендерні та регіональні.

Визначено, що існує ряд глобальних проблем на ринку праці, а кон'юнктура ринку праці України відноситься до падаючого типу, адже характеризується перевищенням попиту над пропозицією (зменшенням вакансій і зростанням чисельності безробітних) і зниженням ринкових цін (індексу реальної заробітної плати).

Ключові слова: заробітна плата, кон'юнктура ринку праці, мінімальна заробітна плата, середня заробітна плата, гендерний розрив в оплаті праці.

Постановка проблеми. Ринкова ситуація або кон'юнктура будь-якого ринку характеризується співвідношенням попиту, пропозиції та динаміки цін на цьому ринку, які здійснюють прямий вплив на динаміку її розвитку. Таким чином, ціна товару та її рівень є одними зі складових кон'юнктури ринку. Невід'ємною складовою ринку праці є – оплата праці, а саме заробітна плата працівників. Тому при дослідженні кон'юнктури ринку праці важливим є проведення аналізу динаміки рівня мінімальної, середньої, реальної та номінальної заробітної плати.

© Шевчук В.О., 2023

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням динаміки рівня заробітної плати в Україні, її формування, розподілу та державного регулювання присвячено праці вітчизняних науковців – В. Андрущенко, В. Антонюк, А. Базилюка, Д. Богині, І. Гнибіденка, О. Грішнєвої, В. Данюк, О. Дороніної, А. Колота, Г. Кулікова, В. Лаговського, В. Лагутіна, Е. Лібанової, Л. Лісогор та інших.

У той же час деякі аспекти дослідження кон'юнктури ринку праці, зокрема дисбалансів в сфері оплати праці України та країн ЄС потребують подальшого дослідження.

Мета статті полягає в проведенні аналізу динаміки рівня заробітної плати в Україні та країнах Європейського Союзу як однієї зі складових процесу дослідження кон'юнктури ринку праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, рівень заробітної плати, зокрема мінімальної, є показником рівня життя населення та одним з показників стану ринку праці і соціальної політики держави. Мінімальна заробітна плата в країнах Європейського Союзу – це місячна заробітна плата до вирахування прибуткового податку та внесків на соціальне страхування, які сплачує працівник. Ці відрахування відрізняються по країнам. Євростат публікує розмір національної мінімальної заробітної плати двічі на рік – 1 січня та 1 липня кожного року.

Станом на 1 січня 2022 р. 21 із 27 держав-членів Європейського Союзу мали національну мінімальну заробітну плату. Її немає у шести країнах: Данії, Італії, Кіпрі, Австрії, Фінляндії та Швеції, адже у них розмір мінімальної зарплати визначається колективним договором.

Станом на початок 2020 р. 21 країну ЄС, які мають національну мінімальну заробітну плату, можна розділити на три основні групи на основі її рівня в євро:

1. Країни з мінімальною заробітною платою нижче 700 євро в місяць. Найнижчу мінімальну заробітну плату мала Болгарія (312 євро). Також до цієї групи входило ще дев'ять країн: Латвія (430 євро), Румунія (466 євро), Угорщина (487 євро), Хорватія (546 євро), Чехія (575 євро), Словаччина (580 євро), Естонія (584 євро), Литва (607 євро) і Польща (611 євро).

2. Країни, у яких мінімальна заробітна плата коливалася від 700 євро до 1 000 євро в місяць. Це п'ять країн ЄС: Португалія (741 євро), Греція (758 євро), Мальта (777 євро), Словенія (941 євро) та Іспанія (1 050 євро).

3. Країни з мінімальною заробітною платою понад 1 500 євро в місяць. Це сім країн ЄС: Франція (1 539 євро), Німеччина (1 584 євро), Бельгія (1 594 євро). Нідерланди (1 636 євро), Ірландія (1 656 євро) і Люксембург (2 142 євро) [7].

Для порівняння, у січні 2020 р. мінімальна зарплата в США становила 1 119 євро в місяць.

Виходячи з рівня мінімальної місячної заробітної плати, станом на 1 липня 2022 р., країни ЄС можна розділити знову ж таки на три різні групи:

1. Країни з національною мінімальною заробітною платою нижче 1 000 євро в місяць: Португалія, Греція, Мальта, Литва, Чехія, Естонія, Словаччина, Польща, Хорватія, Угорщина, Румунія, Латвія та Болгарія. Їх національна мінімальна заробітна плата коливалася від 363 євро в Болгарії до 823 євро в Португалії.

2. Країни з національною мінімальною заробітною платою вищою за 1 000 євро, але нижчою за 1 500 євро в місяць: Іспанія (1 166 євро) та Словенія (1 074 євро).

3. Країни з національною мінімальною заробітною платою понад 1 500 євро в місяць: Люксембург, Бельгія, Ірландія, Нідерланди, Німеччина та Франція. Їх національна мінімальна заробітна плата коливалася від 1 646 євро у Франції до 2 313 євро в Люксембурзі.

Для порівняння, у 2022 р. США в цій класифікації належать до 2 групи країн з мінімальною зарплатою (1 210 євро на місяць).

У 2021 р. середня річна заробітна плата за повний робочий день для працівників у ЄС становила 33 500 євро. Найвища була зафіксована в Люксембурзі (72 200 євро), Данії (63 300 євро) та Ірландії (50 300 євро), найнижча – в Болгарії (10 300), Угорщині (12 600) та Румунії (13 000) [7].

Для моніторингу дисбалансу в доходах (оплаті праці) чоловіків і жінок у Європейському Союзі у 2021 р. наведемо короткий огляд статистики гендерного розриву в оплаті праці (GPG). Заробітна плата жінок була у середньому на 12,7% нижчою, ніж у чоловіків, і на 13,6% у євроні. У країнах-членах ЄС гендерний розрив в оплаті праці коливався на 20,7 відсоткових пунктів, коливаючись від найменшого рівня -0,2% у Люксембурзі до найбільшого в Естонії, який становив 20,5% (рис. 1).

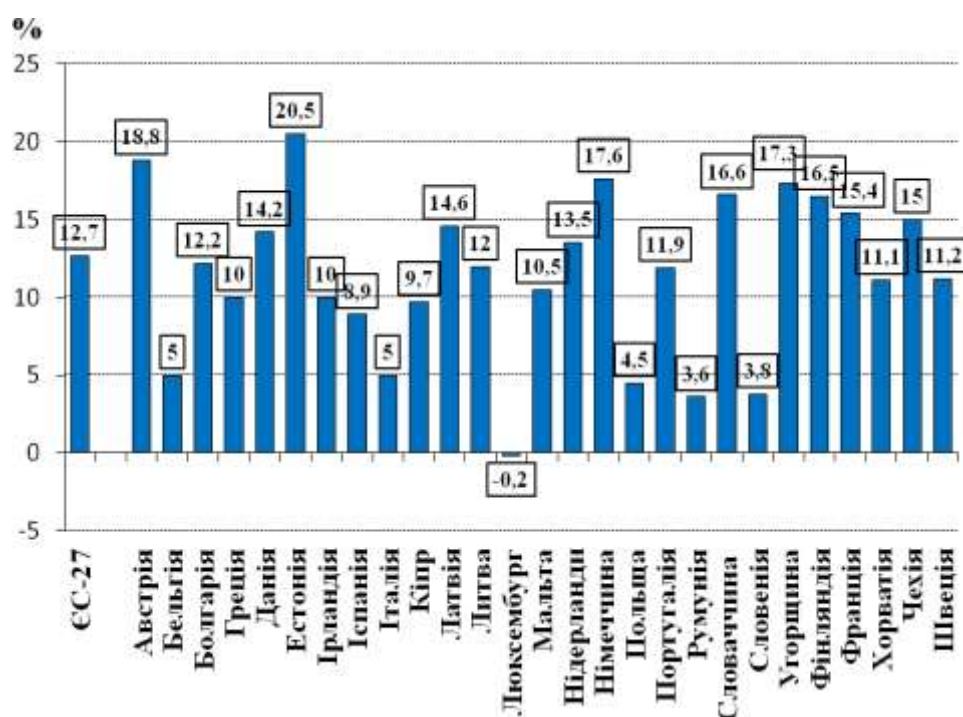
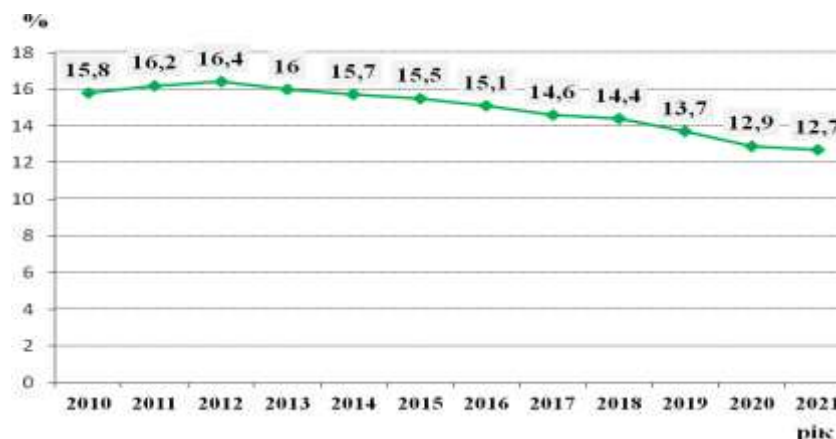

Рис. 1. Гендерний розрив у заробітних платах жінок і чоловіків в країнах ЄС у 2021 р.

Джерело: побудовано автором на основі [7]

Загалом середній показник гендерного розриву у заробітних платах жінок і чоловіків в ЄС з 2012 р. має тенденцію до зменшення, про що свідчать дані, наведені на рис. 2.

Як бачимо, в державах-членах ЄС суттєвою є різниця між мінімальними і максимальними розмірами мінімальної і середньої заробітної плати, тому загалом дати характеристику цієї складової кон'юнктури ринку праці ЄС доволі складно. Це можливо зробити по кожній країні окремо, враховуючи особливості її ринку праці. Можемо констатувати, що в ЄС наявні міжкрайнові дисбаланси в оплаті праці.

Рис. 2. Гендерний розрив у заробітних платах жінок і чоловіків в ЄС у 2010-2021 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [7]

Варто зауважити, що нині в Україні заробітна плата є найменш достовірною характеристикою ринку праці, адже роботодавці приховують справжні розміри оплати праці перед державою заради фіскальної економії на ЄСВ та ПДФО, перед співробітниками – заради можливості приховати не завжди обґрунтовану диференціацію заробітних плат всередині підприємства, перед шукачами роботи – заради приваблення найкращих претендентів та найбільшої їх кількості або навпаки – для «відлякування» окремих категорій претендентів, коли підприємства вимушені виставляти вакансії на публічну оферту або шукають невибагливих працівників. Тому в офіційних джерелах інформація щодо розміру заробітних плат останнім часом аналізується тільки для загальних висновків на регіональному та макроекономічному рівні.

Середній розмір заробітної плати штатних працівників в Україні за період 2019-2022 рр. на початок і кінець року наведено у таблиці 1.

Таблиця 1. Середня місячна заробітна плата в Україні у 2018-2022 рр., грн.

Область	2019		2020		2021		2022
	січень	грудень	січень	грудень	січень	грудень	січень
1	2	3	4	5	6	7	8
Україна	9 223	12 264	10 727	14 179	12 337	17 453	14 577
Вінницька	8 262	10 661	9 481	12 251	10 751	15 472	12 555
Волинська	7 559	10 333	8 594	11 625	10 048	14 568	11 735
Дніпропетровська	9 645	12 084	11 310	13 163	12 744	15 791	14 479
Донецька	10 045	13 177	11 656	14 720	13 786	17 191	15 480
Житомирська	7 485	9 832	8 562	11 806	10 111	14 621	12 123
Закарпатська	8 109	11 005	9 112	13 106	10 417	15 776	12 115
Запорізька	9 356	12 249	10 720	13 620	12 542	16 867	14 510
Івано-Франківська	7 775	9 625	9 043	12 088	10 558	13 988	11 827
Київська	9 722	13 259	11 267	14 300	12 645	17 409	15 152
Кіровоградська	7 279	9 450	8 677	11 392	9 780	13 331	11 658
Луганська	7 607	10 195	8 904	12 765	10 324	15 783	12 266

Кінець таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8
Львівська	8 231	10 415	9 782	12 518	11 038	15 262	12 936
Миколаївська	8 577	12 833	10 525	14 605	12 535	18 414	14 382
Одеська	8 296	11 103	9 653	12 553	10 995	15 379	12 960
Полтавська	8 815	10 906	10 017	12 711	11 353	15 990	13 412
Рівненська	7 682	11 552	9 179	14 088	11 406	17 202	13 358
Сумська	7 488	9 701	8 891	11 974	10 306	14 602	12 119
Тернопільська	7 068	9 651	8 181	11 945	9 922	14 384	11 455
Харківська	8 029	10 410	9 182	11 969	10 364	14 843	12 510
Херсонська	7 139	9 828	8 275	11 586	9 971	14 253	11 778
Хмельницька	7 439	10 844	8 846	12 951	10 725	16 194	12 352
Черкаська	7 654	10 008	8 865	11 646	10 460	14 421	12 311
Чернівецька	6 958	9 608	8 185	11 853	9 696	14 323	11 326
Чернігівська	7 184	8 851	8 479	10 921	9 877	13 537	11 853
м. Київ	13 721	18 869	15 787	21 812	17 533	26 759	21 347

– мінімальний розмір середньої заробітної плати

– максимальний розмір середньої заробітної плати

Джерело: побудовано автором на основі [4; 6]

Зазначимо, що попри зростання середніх заробітних плат, в Україні існують регіональні диспропорції в оплаті праці. Заробітна плата вища за середній рівень по країні була зафіксована у м. Києві, Донецькій та Київській областях.

З 1 січня 2023 р. мінімальна заробітна плата в Україні становить 6 700 гривень, тобто 163 євро (за середнім курсом євро щодо гривні), відповідно у 2,4 разів менша від найнижчої в ЄС (Болгарія – 363 євро) і в 15 разів – від найвищої (Люксембург – 2 313 євро).

Як відомо, за рекомендаціями Міжнародної організації праці співвідношення мінімальної та середньої заробітних плат має становити не менше 50%, в рекомендоване Європарламентом значення цього співвідношення в країнах ЄС – 60% [2].

В Україні таке співвідношення становило:

- у 2019 р. – 38,8% (мінімальна заробітна плата – 4 173 грн.);
- у січні 2020 р. – 44,0% (мінімальна заробітна плата – 4 723 грн.), у грудні 2020 р. – 35,2% (мінімальна заробітна плата – 5 000 грн.);
- у січні 2021 р. – 48,6% (мінімальна заробітна плата – 6 000 грн.), у грудні 2021 р. – 37,2% (мінімальна заробітна плата – 6 500 грн.);
- у січні 2022 р. – 44,6% (мінімальна заробітна плата – 6 500 грн.).

Порівняння співвідношення мінімальної та середньої заробітних плат в деяких країнах ЄС (з найменшою і найбільшою мінімальною заробітною платою) та в Україні в 2021 р. наведено у таблиці 2.

Дані таблиці 2 свідчать, що показник співвідношення мінімальної та середньої заробітної плати в Україні зріс і наближається до рівня, визначеного МОП, хоча загалом розмір як мінімальної, так і середньої заробітної плати набагато менший за розмір найнижчих відповідних показників в Європейському Союзі. На думку В.В. Лаговського, якщо враховувати рівень тіньової економіки та виплату заробітної плати «у конвертах», то можна стверджувати, що співвідношення мінімальної та середньої заробітної плати в Україні є значно меншим за офіційний [3].

Таблиця 2. Показники мінімальної, середньої заробітних плат та їх співвідношення в країнах ЄС (Болгарія, Люксембург) та в Україні, 2020-2021 рр.

Показник	Країни ЄС				Україна	
	Болгарія		Люксембург		2020	2021
	2020	2021	2020	2021		
Мінімальна заробітна плата, євро	312	332	2 142	2 201	147 (5 000 грн.)	187 (6 500 грн.)
Середня заробітна плата, євро	637	862	5 462	6 020	512 (17 453 грн.)	420 (14 577 грн.)
Співвідношення мінімальної та середньої заробітної плати, %	48,9	38,5	39,2	36,6	35,2	44,6

Джерело: сформовано і розраховано автором на основі [6; 7]

Нестабільною динамікою характеризується гендерний розрив в оплаті праці жінок і чоловіків в Україні (рис. 3), окрім того пандемія поглибила цю нерівність.

Середня зарплата чоловіків в Україні завжди була і залишається вище, ніж у жінок. З 2010 до 2016 р. розрив між середньомісячною заробітною платою чоловіків і жінок поступово зростав з 22,2% до 25,4%. Скорочення було у 2017 р. до 21,2% і знову зростання протягом двох років до рівня 22,8%. У 2019 р. середньомісячна зарплата чоловіків становила 11 961 грн., жінок – 9 237 грн. У роки пандемії гендерний розрив в оплаті праці трохи скоротився і склав у 2020 р. 20,4%, у 2021 р. – 17,8%.

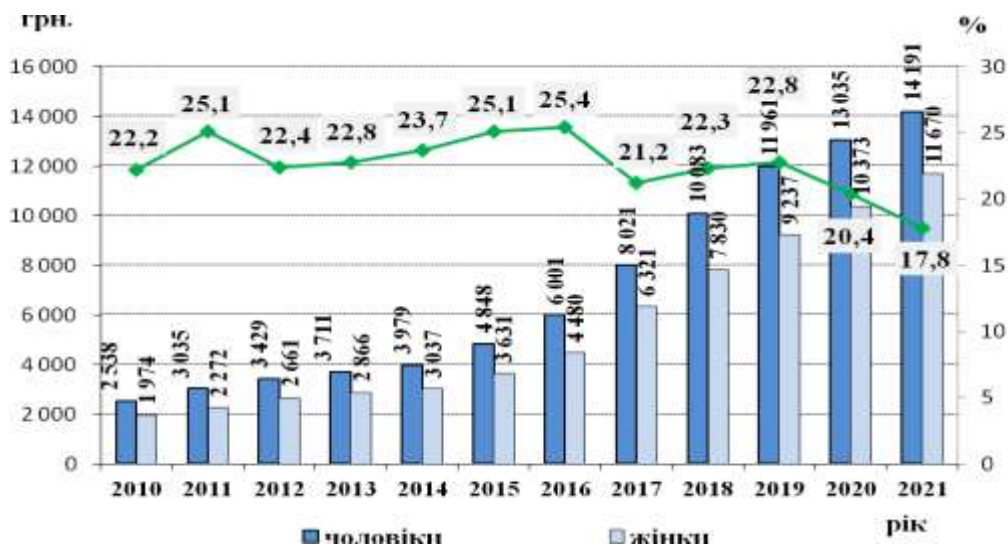

Рис. 3. Гендерний розрив у заробітних платах жінок і чоловіків в Україні у 2010-2021 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [1]

Для детальнішого аналізу такої складової кон'юнктури ринку праці як ціна робочої сили, варто також розглянути темпи зростання (або зниження) номінальної та реальної заробітної плати (рис. 4).

Рис. 4. Темпи зростання/зниження номінальної та реальної заробітної плати у 2010-2021 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [5]

Як відомо, індекс реальної заробітної плати вказано з урахуванням індексу цін, тому він завжди нижче за індекс номінальної заробітної плати. На жаль, за 2022 р. на офіційному сайті Державної служби статистики дані відсутні.

За даними рис. 4, з 2017 р. в Україні знижувався рівень номінальної заробітної плати, у 2021 р. – відбулося його зростання до 123,1%, тобто на 7,5% порівняно з 2020 р. Щодо реальної заробітної плати, то за останнє десятиліття найвищий рівень було зафіксовано у 2017 р. (118,9%), після чого протягом наступних років спостерігається зменшення рівня купівельної спроможності заробітної плати, яке трималось в середньому на рівні 110-111%.

Також суттєвою проблемою в сфері оплати праці в Україні є те, що невпинно зростає заборгованість із виплати заробітної плати. За даними Держстату, станом на 1 січня 2022 р. заборгованість склала 3 207,1 млн. грн. Для порівняння, станом на 1 січня 2019 р. заборгованість із виплати заробітної плати становила 2 645,1 млн. грн., на 1 січня 2020 р. – 3 034,4 млн. грн., на 1 січня 2021 р. – 3 136,7 млн. грн. [5].

Висновки та пропозиції. Ринок праці, як і будь-який інший ринок, схильний до стихійності під впливом ряду факторів – циклічних, сезонних, політичних, соціально-економічних тощо. Кон'юнктура ринку праці також є динамічним явищем і швидко змінюється. У сучасних умовах кон'юнктуру ринку праці України можна віднести до падаючого типу, яка характеризується перевищенням попиту над пропозицією (в країні спостерігається зменшення вакансій, зростання чисельності безробітних і рівня безробіття, що було досліджено в попередніх наукових працях) і зниженням ринкових цін, про що свідчить динаміка індексу реальної заробітної плати.

Із поглибленням процесів інтеграції ринків праці висуваються нові вимоги до його формування і до використання робочої сили, які виходять за межі окремої держави та

потребують відповідного регулювання ринку праці з урахуванням національних особливостей і вимог Європейського Союзу. Проте нині імплементувати загальноєвропейські норми і стандарти праці в Україні складно, адже існує ряд суттєвих проблем на ринку праці, зокрема у сфері оплати праці, а саме низький рівень мінімальної та середньої заробітної плати, що обмежує відтворення робочої сили, негативно відображається на продуктивності праці, виступає перешкодою на шляху оптимізації розміщення робочої сили та негативно відображається на купівельній спроможності населення; надмірна диференціація в оплаті праці в різних регіонах та секторах економіки; висока заборгованість із виплат заробітної плати, яка має тенденцію до зростання; відсутність зв'язку заробітної плати з рівнем кваліфікації працівника та його результатами праці; існування тіньових схем оплати праці. Для подолання існуючих проблем та створення сприятливих умов для інтеграції ринку праці України до загальноєвропейського необхідними є зміни і удосконалення державного регулювання ринку праці, а також оновлення і осучаснення його інструментів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гендерний розрив в оплаті праці: як відрізняється середня зарплата жінок і чоловіків в Україні. Аналітичний портал Слово і діло. 10 червня 2021. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/06/10/infografika/suspilstvo/hendernyj-rozryv-oplati-praczi-yak-vidriznyayetsya-serednya-zarplata-zhinok-cholovikiv-ukrayini> (дата звернення: 18.05.2023).
2. Збільшення мінімальної зарплати до 3200 грн не вплине на субсидії в період опалювального сезону. 20.11.2016. URL: <https://www.pay.vn.ua/articles/310> (дата звернення: 15.05.2023).
3. Лаговський В.В. Статистичний аналіз динаміки рівня заробітної плати в Україні. Ефективна економіка. 2017. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5643> (дата звернення: 15.05.2023).
4. Офіційний сайт Державного центру зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/> (дата звернення: 15.05.2023).
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.05.2023).
6. Офіційний сайт Міністерства фінансів. URL: <https://minfin.com.ua/> (дата звернення: 15.05.2023).
7. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database> (дата звернення: 13.05.2023).

REFERENCES

1. Word and deed analytical portal (2021), “*Hendernyi rozryv v oplati pratsi: yak vidrizniaietsia serednia zarplata zhinok i cholovikiv v Ukraini*” [Gender pay gap: how the average salary of women and men in Ukraine differs], available at: <https://www.slovoidilo.ua/2021/06/10/infografika/suspilstvo/hendernyj-rozryv-oplati-praczi-yak-vidriznyayetsya-serednya-zarplata-zhinok-cholovikiv-ukrayini> (Accessed 18 May 2020).
2. Zbilshennia minimalnoi zarplaty do 3200 hrn ne vplyne na subsydii v period opaliuvalnoho sezonu [An increase in the minimum wage to UAH 3,200 will not affect subsidies during the heating season], available at: <https://www.pay.vn.ua/articles/310> (Accessed 15 May 2020).
3. Lahovskyi, V.V. (2017), “Statystychnyi analiz dynamiky rivnia zarobitnoi platy v Ukraini” [Statistical analysis of wage dynamics in Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 6, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5643> (Accessed 15 May 2020).
4. Derzhavnyi tsentr zainiatosti, available at: <https://www.dcz.gov.ua/> (Accessed 15 May 2023).
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 15 May 2023).
6. Ministerstvo finansiv, available at: <https://minfin.com.ua/> (Accessed 15 May 2020).
7. Eurostat, available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database> (Accessed 13 May 2023).

*Vladyslava Shevchuk, Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor
(Associate Professor of Department of Theoretical and Applied Economics, State
University of Infrastructure and Technologies)*

ANALYSIS OF WAGE LEVELS DYNAMICS IN UKRAINE AND THE EU COUNTRIES AS A COMPONENT RESEARCH OF THE LABOUR MARKET CONDITIONS

At the present stage of deepening the processes of Ukraine's European integration, studies of the state and prospects of development of the labour markets of Ukraine and the European Union countries are becoming increasingly relevant, since in recent years, according to some indicators of the labour market functioning, there has been a process of their separation (structural divergence), which has disintegration potential. In particular, one of the structural factors of their divergence is the imbalance in the field of remuneration.

The article is devoted to the study and analysis of the dynamics of wages in Ukraine and the European Union as one of the components of the labour market research process. To achieve this goal, the author used a number of general scientific and special research methods interrelated and consistently applied in the work: the method of abstraction, theoretical generalisation, analysis and synthesis, induction, graphical and analytical method (graphs of dynamic changes in indicators).

Based on a review of the minimum wages in the European Union, it is determined that in 2022 the EU countries will be divided into three groups: with a national minimum wage of more than EUR 1,500 per month; with a national minimum wage above EUR 1,000 but below EUR 1,500 per month; and with a national minimum wage below EUR 1,000 per month.

It is established that the EU labour market has gender and cross-country imbalances in remuneration, while the Ukrainian labour market has gender and regional imbalances.

It is determined that there are a number of global problems in the labour market. In the area of remuneration, these include low levels of minimum and average wages, excessive differentiation in remuneration in different regions and sectors of the economy, high and growing wage arrears, lack of connection between wages and the level of employee's qualifications and performance, and the existence of shadow remuneration schemes. The labour market conditions in Ukraine are of a falling type, as they are characterised by an excess of demand over supply (a decrease in vacancies and an increase in the number of unemployed) and a decrease in market prices (the real wage index).

Key words: *wages, labour market conditions, minimum wage, average wage, gender pay gap.*

Стаття прийнята до друку 20 квітня 2023 року